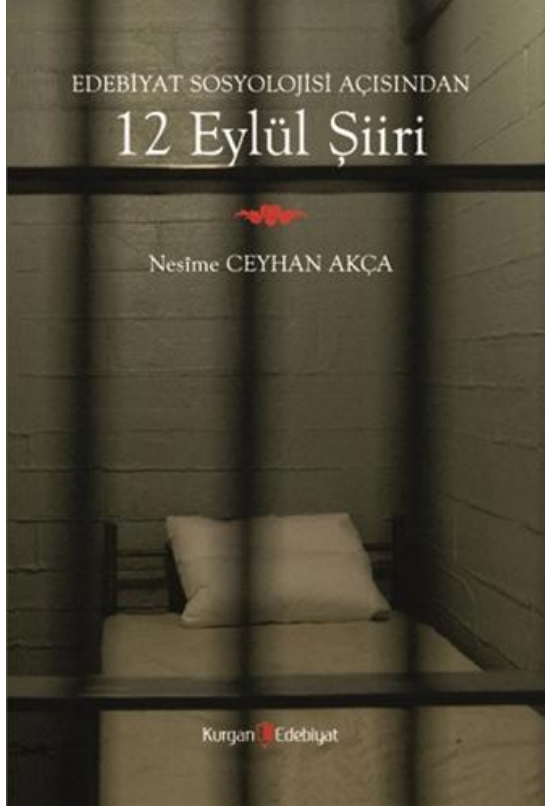

EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN 12 EYLÜL ŞİİRİ

Nesime CEYHAN AKÇA, Kurgan Edebiyat, Ankara 2013, 334 s., ISBN978-975-267-891-0.

Sabahattin GÜLTEKİN¹

¹Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, Ankara-TÜRKİYE
E-posta: sabahattin_gultekin@yahoo.com

Son üç asır, hemen her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da önemli gelişmelere sahne olmuştur. Edebiyatın, tarih, felsefe, psikoloji, hukuk ve sosyoloji gibi disiplinlerle münasebeti çalışmaları, özellikle Batıda sistemli bir şekilde yapılmış ve yapılmaktadır. Bu tür çalışmaların Türk edebiyatında akademik manada yeterli seviyeye ulaşabilmesi için bilim insanları incelemelerini sürdürmekte ve yeni bağlantı noktaları tespit edilmektedir.

Edebiyatın diğer disiplinlerle ilişkisinin önemini fark eden bir başka çalışma da Doç. Dr. Nesime Ceyhan Akça'nın, "*Edebiyat Sosyolojisi Açısından 12 Eylül Şiiri*" adlı eseridir. Edebiyat Sosyolojisi ile ilgili Türkiye'de 2000'li yıllarda gerek tercüme gerekse telif yeterince kaynak olmadığı düşünüldüğünde akademik olarak böyle bir çalışmaya girişmenin cesaret gerektiren bir iş olduğunu söyleyebiliriz.

2001 yılında yüksek lisans tezi olarak kabul edilen çalışma, 2013 yılında Kurgan Edebiyat tarafından yayımlanarak Edebiyat sosyolojisi alanında edebiyatımız için önemli bir kaynak olmuştur. 334 sayfa olarak hazırlanan kitaba "Özgeçmiş", "Basılırken" ve "Dizin" dışında tezin kabulünden basımına kadar geçen 12 yıl içerisinde ekleme veya çıkarma yapılmamıştır.

Eser, Sosyal bilimlerde disiplinler arası çalışmalar yapmanın önemini göstermek açısından titizlikle yapılmış bir çalışmadır. Eserin "Giriş" kısmında sosyal bilimlerde araştırma yapmanın zorlukları üzerinde durulmuştur. Uzun sayılabilecek bu bölümde sosyal bilimlerde metod konusu gündeme getirilir. Edebiyat ve sosyolojinin tanınımının yapıldığı bu bölümde alışlagelmiş tanımlamaların dışına çıkılır. Ayrıca edebiyat sosyolojisinin sorunlarına da değinilir.

Türkiye'de edebiyat Sosyolojisi alanındaki çalışmaların istenen seviyede olmayışı, araştırma yöntemlerinden bahsedilirken bu yöntemlerin örnek uygulamalarda yetersiz kalınması ve bu durum sonucunda metodun 12 Eylül şiirine uygulanması düşüncesi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde edebiyat sosyolojisinin temel unsurları ayrı ayrı incelenirken araştırmanın kuramsal çerçevesi de belirlenmiştir. Kuramsal yapı içerisinde "Yazar, Eser, Okuyucu ve Yayın-Dağıtım" sıralaması takip edilmiştir.

Her eser okunmak için yazılır. Okunan eserin ise doğru anlaşılması esastır. Eserin doğru anlaşılması için yazarın hem fiziki özelliklerinin hem de ruh dünyasının bilinmesinde fayda vardır. Bu nedenle yazarın içinde yaşadığı toplumun özelliklerinden bağımsız olması mümkün değildir. Merkeze eser alındığında eserden önce ve eserden sonrasının bilinmesi eserin gücünü belirler.

Edebiyat Sosyolojisinin yukarıda belirtilen dört unsurunun alan ve sınırlarının belirgin olması araştırmacıya kolaylık sağlamaktadır. Giriş bölümünde genişçe yer verilen “Yazar, Eser, Okuyucu ve Yayım-Dağıtım” araştırma yapacaklara yeni ufuklar sunar ve yeni araştırma kapıları aralar.

Eser, “Giriş” bölümünün dışında iki bölümden oluşmuştur. Birinci Bölüm *12 Eylül Edebiyatına Genel Bir Bakış* ana başlığını taşımaktadır. Araştırmacı bu bölümde 12 Eylül’ü merkeze alarak Türkiye tarihi, siyasal yaşamın edebiyat ile ilişkisi ile hikâye ve romanın durumunu incelemiştir. Bu bölümde, Türkiye’nin tarihini şekillendiren olaylar kronolojik bir sıra içerisinde gündeme getirilmiştir. Edebi eserlerin ve sanatkârların dönemin iktidar anlayışı tarafından fazlasıyla etkilendiği örnekler üzerinden anlatılmıştır.

Edebiyat sosyolojisinin dört unsuru olan yazar, eser, okuyucu ve basın-yayının darbe hazırlık aşamalarında ve darbe dönemlerinde ciddi bir şekilde etki altında kaldığı tespiti yapılmıştır. Darbe atmosferinde sanatkârın durumu şu şekilde ifade edilmiştir:

“a) Sanatkâr eser oluşturmaya devam eder; fakat gün yüzüne çıkaramaz.

b) Sanatkâr, sansür edilebilecek noktaları kestirebildiğinden henüz eseri oluştururken oto sansüre başvurur.

c) Hem sansürü atlatacak hem de söylemek istediğini ifade edecek yeni bir dil imkânı arar.”(s.59).

Doç.Dr. Nesîme Ceyhan Akça, sanatkârın portresini çıkarırken sanatkâr-eser ilişkisini, eser-okuyucu ilişkisini ve yazar-eser-yayım-dağıtım ilişkisini örnekler üzerinden anlatmış, aynı zamanda bu bölümde 12 Eylül’ü doğrudan konu alan eserlerin listesini sunarak bu alanda araştırma yapacaklara kolaylıklar da sağlamıştır.

Eserin teoriden pratiğe aktarıldığı, edebiyat sosyolojisinin dört unsurunun dikkate alınarak 12 Eylül şiirinin incelendiği İkinci Bölümde şair, şiir, okuyucu ve basım-yayım ayrıntılı bir şekilde yer almıştır.

“Şair” başlığı altında şairlerin birey olarak mı yoksa içinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak mı incelemenin daha doğru olacağı tartışılmıştır. Araştırmacı, “Şair” bölümünde 1960-1970 ve 1980 dönemi siyasal yaşamı dikkate alınarak şairleri incelemenin daha uygun olacağını ifade etmiştir. Bu bölümde Attila İlhan’dan Atıf Behramoğlu’na, Abdürrahim Karakoç’tan Cemal Süreya’ya kadar birçok şairin şiirlerinden örnekler verilerek şairlerin daha iyi tanınması sağlanmıştır.

“Şiir” bölümünde ise 1980 ve sonrası şiirin genel durumu tespit edilmiştir. Şiirin bu dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik durumundan

beslendiği, bununla birlikte şiirin yeni arayışlara girdiği belirtilmiştir. Araştırmacı, 1980 sonrası şairlerin şiirle ilgili yaklaşımlarını, “a) Şiir Birikimine Bakış, b) Şiir için Yeni Oluşum Hareketleri, c) Şiirde 1980’den Sonraki On Yılın Arayışları” başlıkları altında açıklamıştır. Bu bölümde dikkati çeken diğer bir konu 1980’li yıllarda şiir dergilerinin durumu ve bu dergilerde yayımlanan şiirlerin özelliklerinin tespit edilmiş olmasıdır. Titiz bir çalışma sonucu oluşturulmuş bu bölüm, edebi türler için süreli yayınların önemini de göstermektedir. Edebi türlerin süreli yayınlar serüveni üzerine yapılabilecek çalışmalara örnek teşkil edecek bir araştırma ortaya konmuştur.

“Şiir” bölümünde Nesîme Ceyhan Akça’nın önemle üzerinde durduğu diğer bir konu “Tema”dır. “Tema” başlığı altında 1980 sonrası şiirde temayı; a) Dinsel Öğeler, b) Cinsellik ve Küfür, c) İntihar, d) Tarihi Konular, e) Reklam Unsurları ve Güncel Unsurlar” şeklinde tasnif ederek şiirlerayı ayrı incelenir. Şiirde tema ayrıntısı ile incelenirken şekil de göz ardı edilmez. 12 Eylül sonrası şiirin şekil yönünden düzyazıya yaklaştığı tespiti yapılır.

Bir araştırmacı için belki de en zor konulardan birisi okuyucunun ne istediğini bilmektir. Edebiyat Sosyolojisinin dört ana unsurundan birisi olan ‘okuyucu’ ile ilgili Nesîme Ceyhan Akça, 1970-1980 ve 1980 sonrası dönemde okurun durumunu değerlendirirken şiir okurlarının yanında genel okur kitlesi ile de ilgilenir. Siyasetin şair ve eserini etkilediği bir dönemde bütün okur kitlesi etkilenecektir.

“Basın-Yayın” başlığı altında *Harekâtın Ardından Basın-Yayın* hakkında dönem aydınlatılır. Şiirin süreli yayınlardaki durumu tespit edilirken harekât öncesi ve sonrası dikkate alınarak bütünlüklü bir tutum sergilenir.

Nesîme Ceyhan Akça’nın önemli tespitlerinden birisi de Millî Kütüphanedeki araştırmaları sonucunda ortaya koyduğu 12 Eylül ve sonrasında gazete ve dergilerde şiirin durumudur. Şiirin okuyucuya ulaştırıldığı en rahat ortam -o dönem için- gazete ve dergilerdir. Bu nedenle araştırmacı, 1 Ocak-31 Aralık 1980 tarihleri arasında yayımı devam eden 74 gazetede şiir ile ilgili değişimi tespit eder. Bu tarihler arasında çıkan gazeteler iki bölüme ayrılmıştır. Bunlar, ‘ideolojisini şiirle destekleyen gazeteler ve ‘şiiri ideolojik olarak kullanmayan’ gazetelerdir. Bu bölümde örnek şiirlerle gazetelerin tutumu tespit edilir. Resmin tamamını görmek adına 1 Ocak’tan başlayan araştırmada harekât öncesi durum da tespit edilmiştir.

1980 yılı boyunca yayımda olan kültür ve sanat dergileri de incelenerek gazeteye göre dergilerin harekâtta daha az etkilendiği tespitine yer verilir. Şiir kitapları ve yayın evlerinin profiline belirtildiği bu bölümde 1970’li ve

1980’li yıllarda basılmış şiir kitaplarının listesi oluşturulmuş ve şiir kitaplarının isimleri de dikkatlere sunulmuştur. Siyasi tarihimiz ile edebiyat tarihimizin paralelliğinin edebiyat sosyolojisi unsurları ile tespit edildiği ilgi çekici, ufuk açıcı bir çalışma olmuştur.

Doç. Dr. Nesîme Ceyhan Akça, *Edebiyat Sosyolojisi Açısından 12 Eylül Şiiri* isimli kitabı ile siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerin birbirini çok fazla etkilediği bir dönemde Türk şiirini aynı zamanda Türk edebiyatını mercek altına alarak başarılı bir çalışmaya ortaya koymuştur. Çalışma, ülkemizde siyasal değişimler ve bu değişimlerin edebiyattaki akislerini görmek açısından, aynı zamanda teorik bilgilerin doğru dönem ve doğru örnekler üzerinden aktarılması açısından son derece isabetli olmuştur.

Eser, edebiyat biliminin sınırlarını zorlayan, bilim dallarının birbirinin sınırlarını ihlal etmeden birbirine katkı sağlaması gerektiğini gösteren, geniş bir okuyucu kitlesine hitap eden, edebiyat sosyolojisi ile ilgili önemli veriler sunan bir çalışmadır.